

Ю.І.Венелін мав намір ґрунтовно зайнятися такими проблемами як українсько-польські відносини та визвольною війною українського народу під проводом Б.Хмельницького у 1648-1657 рр.⁶

Але цьому не судилось збутися. Однак і те, що ним зроблено – важливий внесок у правильне розуміння важливих питань з історії України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Байцура Т. Юрій Іванович Венелін.- Братіслава, 1968.- 306 С. ; Никулина М.В. Ю.И.Венелин в русском славяноведении первой трети XIX в. (Проблематика славянских древностей)// Историография и источниковедение стран Центральной и Юго-Восточной Европы.- М., 1986.- С. 23-40; Бернштейн С. Б. Из истории изучения южных славянских языков в России и в СССР// Вопросы славянского языкознания. Вып.2.- М., 1957.- С. 123-152; Полянина Т.В. Вопросы истории и культуры Закарпатья и Галичины в трудах первых русских славистов (Н.И.Надеждин и И.И.Срезневский)// Вопросы русской литературы.- Вып.2(8).- Львов, 1968.- С. 66-74; Линтур П.В. Славяноведение XIX в. в Закарпатье.- Там же.- С. 54-65.
2. Чорній В.П. Юрій Венелін – будитель слов'янських народів// Проблеми слов'янознавства.- Вип.42.- Львів, 1990.- С. 92-95; Григораш Н. Становлення літературознавчої болгаристики в Україні у XIX ст.// Там само.- Вип.50.- Львів, 1999.- С. 46-60; Ишутин В.В. Юрій Іванович Венелін (1802-1839): Библиографический указатель литературы за 1828-1994 гг.// Ю.И.Венелин в Болгарском возрождении. Ответ. ред. Г.К.Венедиктов.- М., 1998.- С. 162-204.
3. Чумак В.Г. Постаць Петра Могили в оцінці Ю.І.Венеліна і в романі К.Басенка «Початок»// Ю.І.Гуца-Венелін і слов'янський світ: Матеріали міжнародної наукової конференції.- Ужгород, 1992.- С. 217-226.
4. Венелин Ю.И. О.Готах.- 8 с. Об Обрах.- 18 с. О споре между южанами и северянами на счет их россизма.- 16 с. - М., 1848.
5. О споре... - С. 5.
6. Цит. за: Свенцицкий И.С. Материалы по истории возрождения Карпатской Руси.- Львов, 1905.- С. 113.
7. Венелин Ю. Мысли об истории вообще и русской в частности// Ю.Венелін. З наукової спадщини визначного славіста. З нагоди 200-ліття від дня народження Ю.Венеліна.- Ужгород, 2002.- С. 24.
8. Венелин Ю.И. Об источнике народной поэзии вообще и о южно-русской в особенности// Там само.- С. 85-86.
9. Там само.- С. 39.
10. Там само.
11. Ленченко В.О. С. І.Мишецький – автор «Історії козаків запорізьких»// Український історичний журнал. (Далі УІЖ).- 1989.- № 11.- С. 36-39.
12. Сас П.М. Історик українського козацтва О.Рігельман// УІЖ.- 1991.- № 5.- С. 96-108.
13. Венелин Ю. Об источнике народной поэзии вообще.- С. 38.
14. Там само.- С. 37-38.
15. Цит. за: Пінчук Ю.А. М.І.Костомаров у Києві (1844-1847 рр.)// УІЖ.- 1992.- № 5.- С. 7.
16. Про Ю.Венеліна як історика див.: Данилюк Д. Історична наука на Закарпатті (кінець XVIII-перша половина XX ст.)- Ужгород, 1999.- С. 82-114.

ПРОБЛЕМИ, ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ НА ЗАКАРПАТТІ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО РУСИНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО ВІДРОДЖЕННЯ

ПАДЯК В.І. (Ужгород)

У часі 200-річчя з дня народження Ю.Венеліна – одного з найбільш яскравих символів епохи слов'янського культурно-національного Відродження першої половини XIX ст. – надзвичайно важливо оцінити процеси русинського Відродження на сучасному етапі. І зробити це через призму стану літератури й стану русинської видавничої справи як архіважливих атрибутів ренесансу в людській історії.

Свого часу Ю.Венелін (Гуца), російський вчений, приділив увагу розвитку болгарської літератури, коли вона ще знаходилась у стадії зародження. У 1837 р. він надрукував у часописі “Московский наблюдатель” статтю “О зародыше новой болгарской литературы” [1], а наступного року ця стаття вийшла окремою брошурою [2].

Венелін першим зі слов'янознавців ознайомив російську громадськість із життям болгарського

народу, яке міг спостерігати під час подорожі до Болгарії, він у співчутливих тонах замальовує нещасття цього “некогда славного могутственно-го племени” та жалюгідний стан його літератури: “Я взявся за перо не с намерением критиковать новонарождающуюся болгарскую литературу, но с намерением подать ей руку, как ребёнку, который только что пытается встать на ноги...” [3]. Причину такого занепаду культури болгарського народу Ю. Венелін вбачає (і цілком об’єктивно!) у політичному багатовіковому турецькому ярмі та у духовній залежності болгар від грецьких церковних сановників, які проводили політику елінізації болгар, тим самим заперечуючи розвиток національної культури й освіти, болгарської мови і літератури.

У праці “О зародыше новой болгарской литературы” Венелін інформує читача про незначні здобутки болгарського книгодрукування 20-30-х рр. XIX ст. – всього 27 видань, підготовлених і виданих в еміграції за п’ять років (1833-1837). Він називає твори Неофіта Рильського, Костянтина Огняновича, Анастаса Кипіловського, Христаки Павловича, Георгія Пешакова та ін. Узагальнюючі характеристики літпроцесу цілком оптимістичні, у цих творах, опублікованих в еміграції, він вбачає пагіні нові болгарської літератури і загалом робить вражаючий як на той час висновок про початок болгарського культурно-національного Відродження, про що він так мріяв і що незабаром здійснилося.

Чи не варто саме через призму геніального предбачення Венеліна, його вчення про співвідношення розвитку книговидавничої справи й культурно-національного відродження етносу подивитись на стан сучасної видавничої справи русинської мовою, яка поширюється на Закарпатті?

Побутування рідної мови (не локально, на рівні родини), а у більш широкому контексті, у таких галузях як література, журналістика, наукова сфера, що суттєво впливають на розвиток мови молоді особи і суспільства в цілому, в умовах ідеологічного тиску домінуючої нації завжди розцінюються заангажованими критиками як замах на цілісність держави. Не є винятком і ситуація з відродженням русинства в межах сучасної Української держави.

Хоча мова йде лише про етнічну самоідентифікацію, яка супроводжується і не можлива без розвитку мови, літератури, збереження фольклору, традицій, творчого використання етнографічних надбань народу і в кінцевому випадку відтворення гармонійного, самодостатнього суспільства, народне русинство трактується в заангажованих засобах інформації України не об’єктивно, є намагання пригальмувати ці процеси, характеризуючи їх як прояви сепаратизму, національного відрубництва.

Пікантність ситуації з русинами в межах України полягає в тому, що з часу розвалу СРСР єдиним

юридичним документом політичної волі жителів Закарпаття є плебісцит (загальнозакарпатський референдум) від 1 грудня 1991 р., результатів якого (78% учасників висловились за надання краю автономії із внесенням до Конституції України) офіційний Київ не очікував, не був до цього готовий, тому й ігнорує по сьогодні.

Натомість, є ознаки зомбування громадськості України, спроби дезорієнтувати пересічних українців у намірах русинських організацій Закарпаття як таких, що є провідниками “закарпатського політичного сепаратизму” і які “обгрунтовують відрубність Закарпаття від України”, формують якийсь “окремий народ” (тобто русинів - В.П.). Далі через загальнодержавні мас-медіа систематично сповіщається, що цей “окремий народ” хотіли б бачити в Москві, Будапешті, Празі, які шукають своїх інтересів в Карпатах”, а “США і Канада ... керують світовим “русинським рухом” (в лапках – В.П.) і безцеремонно втручаються у внутрішні справи України”. Врешті-решт ідеологи русинофобства в Україні роблять висновки про те, що “політичні сепаратисти... виношують думку про відірвання Закарпаття від України і повернення його до складу сусідніх держав” [4].

Такі “характеристики” русинству, безумовно, не сприяють справі міжнаціонального порозуміння в Українській державі, є причиною падіння престижу України в очах цивілізованого світу, який, давно відмовившись від середньовічної нетерпимості, декларує повагу до корінних недержавотворчих народів Європи.

Контрастом до сучасних європейських стандартів інтеграції корінних (недержавотворчих) етносів у суспільне життя поліетнічної держави є бачення цієї проблеми через кут зору українських етнологів, які висувають вишукані штучні теорії т.з. „української політичної нації”. Ідеологом такого шляху розвитку держави, при якому Україна стає „плавильним казаном”, а неукраїнські корінні етноси повинні інтегруватися в „український соціум”, є доктор історичних наук, зав. відділом етнополітології Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України д.і.н. О.М.Майборода. Постійно корегуючи протягом останнього десятиліття (в умовах еволюції проблеми) свою позицію щодо русинського (та й взагалі полінаціонального) питання, академічний спеціаліст змушений тим не менш визнати, що в Україні участь у формуванні „політичної нації” не є проблемою тільки для етнічних українців. Натомість, інші етноси „намагаються протиставити місцеву історію загальноукраїнській”, кримські татари повільно „інтегруються в український соціум”, а „румунське населення вважає себе насильницьки у цей соціум інкорпорованим” [5]. Щодо русинів, то п. Майборода резюмує:

на Закарпатті „робляться спроби протиставити русинську ідентичність українській. Тим самим унеможливується пріоритет загальнонаціональної ідентичності над груповою, що є обов'язковим для політичної нації” [6].

Намацавши проблему, О.Майборода відмовляє собі у праві зробити об'єктивні висновки. Він занадто спрощено зводить все до питання системної (політичної, економічної...) кризи в Україні та необхідності її подолання, то до впливу (та подолання впливу) Російської Православної Церкви, або ж у іншому випадку – до подолання ідеологічної обробки населення Комуністичною партією України. Нарешті, від нещодавна він пристосовує русинську проблему до підклиманих ігор олігархів, які, на його думку, спільно з комуністами й ініціюють русинський автономізм (!)... для отримання ще більших прибутків [7].

Щодо спроб інкорпорувати русинів в „політичну націю”, то дослідникам слід пам'ятати, що протягом останніх півтора століття русини щонайменше двічі (1848-1867-1918 рр., 1944-1991 р.) ставали об'єктом тотальної ідеологічної обробки правлячого етносу, але в умовах тривалого етноциду зберегли свою національну ідентичність.

В Україні русинське питання отримує співчутливу підтримку з боку інших національних меншин. На думку Олександра Свистунова (голови Міжнаціонального форуму України), “не следует забывать, что все мы – болгары и ромы, венгры и татары, евреи и греки румыны и русские, русины и поляки, а также многие другие, кто столетиями жил и трудился на этой земле, являемся государствообразующими этносами Украины наряду с украинцами. Мы не иммигрировали на Украину, мы вошли в её состав со своей землёй, своими городами и сёлами. В то же время мы выступаем за территориальное единство Украины» [8].

На думку незаангажованих українських фахівців, русинська мова за умов сучасної стратегії в Україні має статус стримуваної мови. Наприклад, Іван Попеску (колишній народний депутат України, голова підкомітету ВР з питань міжнаціональних відносин, член Ради Європи, доктор філософії) дає розгорнуту характеристику русинській мові, яку співвідносить із мовою, що в державі стримується. Цитуємо в оригіналі: “Сдерживаемый язык – до некоторой степени запрещённый властями, в лучшем случае лишаемый автономии (например, русинский на Закарпатье), в худшем случае активно подавляемый, а говорящие на нём могут опасаться пользоваться им публично из-за страха перед репрессиями...” [9] (підкресл. наше – В.П.).

У контексті вищенаведеного і якщо співвіднести поняття «русинська мова» з поняттям «видавнича справа», приходимо до висновку, що видавнича

справа будь-яких творів русинською мовою в Україні є в деякій мірі забороненою або ж такою, що навмисне стримується (гальмується) владою.

Можемо тільки уявити, якими б значущими були сьогодні досягнення крайової культури, якби Україна обрала не шлях формування (в єдиному «казанні») «політичної нації», а шлях національно-культурних автономій, общин. Сьогоднішнє закріплене у Конституції положення, що “Український народ” являє собою сукупність громадян України всіх національностей, є достатньо викривленим відображенням історичних реалій.

Невирішеність русинського питання на політичному рівні, хоча і є стримуючим фактором, не може зупинити закономірного процесу реалізації русинами своїх конституційних прав, зокрема, права користуватись у різних сферах життя рідною мовою. Ці процеси русинського ренесансу, хоча й з певним відставанням, наслідують аналогічні тенденції русинськомовного друкування у сусідній Словаччійській республіці, де вже є певні здобутки: активно функціонує русинська громада, виходять крайова газета “Народны новинки” та журнал “Русин”, виходять радіопередачі русинською мовою, видаються аудіопродукція, книги, підручники, художня література та вже кодифіковано русинську літературну мову. І, як результат, під час останнього перепису населення у Словаччині у 2001 році русинська національна меншина збільшилась у порівнянні з попереднім переписом на 42 (!) відсотки. Аналогічні тенденції порозуміння титульної нації та русинів, що споконвіку проживають на своїй батьківській землі в межах інших центральноєвропейських держав, спостерігаємо також в Угорщині, Польщі та Югославії.

Та навіть в умовах прихованого етноциду національно-культурне Відродження русинів Підкарпаття (Закарпатської області) є доконаною дією, про що свідчать чимало окремих, розрізаних фактів, які, у поєднанні, стимулюють висновки про нестримність народного руху, його загальнонародний характер. Зареєстровані й активно функціонують кілька русинських обласних та районних культурно-національних товариств. Видаються русинські газети «Подкарпатська Русь», «Християнська родина», «Карпатський євроміст» тощо. Щороку видається науково-популярний збірник «Руснацький світ». Творча інтелігенція згуртувалась навколо обласної організації «Союз русинських писателів». Активно формуються такі наукові галузі як історіографія та енциклопедистика, ведеться лексикографічна робота, етнографічні та фольклористичні дослідження тощо; окремий напрямок – робота по кодифікації русинської літературної мови. Проводяться наукові семінари, конференції, у т.ч. міжнародні. Накопичені за більш як десятиліття матеріали систематизуються, рукописи готу-

ються до друку. Саме тому на Закарпатті й розгортається русинська видавнича справа.

Якщо перші видавничі проекти з об'єктивних причин могли бути реалізовані тільки за кордоном (на базі русинських товариств Словаччини, Угорщини, Польщі, США, Канади), якщо перші публікації в краї з'явилися на примітивній офісній (не поліграфічній) техніці, тиражі були мізерними, редакційне опрацювання відсутнє, а державні видавництва-монополісти відмовлялися запускати у виробництво русинські проекти, або ж піднімали розцінки до неймовірних одиниць, то розвиток приватного підприємництва у галузі видавничої справи і поліграфії, по суті, став революційною подією. У пошуках замовників приватні видавництва відкинули ідеологічні шори і це зорієнтувало на них найбільш обмежену в своїх правах частину суспільства на Закарпатті – русинські організації.

Сьогодні русинська тематика в полі зору кількох регіональних, конкуруючих між собою видавництв, таких як «Видавництво В.Падяка», «ПоліПрінт», «Сольво», «Елара», «Карпатська вежа» тощо.

Поступово видавнича справа входить у нормативне русло. Від перших спроб за будь-яких умов видати русинськомовну книгу пройшло більше як десять років. У 2000-му році в Ужгороді офіційно була видана перша русинськомовна книга – у видавництві Падяка вийшла монографія Иштвана Удварі "Образчики з історії пудкарпатських Русинув" [10]. А в 2001-му році з друку вийшло вже 9 русинськомовних книг, що свідчить про певні тенденції розвитку цього напрямку книговидавничої справи. Тут варто згадати ці видання:

1. М.Алмашій, Д.Поп, о.Димитрій (Сидор). Русинсько-українсько-руський словарь (ISBN 966-7838-05-6);
2. Д.Поп, Д.Поп. Подкарпатські Русини, їх історичні былини и легенды (ISBN 966-7838-08-0);
3. Д.Поп, Д.Поп. Русинський синонімічний словарь (ISBN 966-7838-07-2);
4. Наш чесько-русинський календарь на 2002 рік/ Укладач В.Падяк (ISBN 966-7838-24-2)
5. Співає Віра Баганич/ Упоряд. В.Баганич (ISBN 966-7838-19-6).
(всі у "Видавництві В.Падяка");
6. Матяш, король Русинув/ Укладач І.Керча (ISBN 966-7966-05-4)
7. И.Ольбрахт.Смутні очі Анці Караджічової: [Повість]/ Переклад з чеськ. І.Керчі (ISBN 966-7966-06-2),
8. Андраш Ш.Бенедек. Сосіди добрі и вшелиякі Русини, gens fidelissima/ Переклад з угорськ. І.Керчі (ISBN 966-7966-07-0)
(всі у видавництві «ПоліПрінт»).
9. В.Федынышынецъ. Рутенійо моя, Рутенійо... Стихы (Ужгород, без видавничого опрацювання).

Видавництвам доводиться працювати у достатньо складних умовах через відсутність прийняттого варіанту кодифікованої русинської мови. Попередні напрацювання мовознавців-русиністів у напрямку створення граматики літературної мови поки що не завершилися уніфікацією правопису, хоча така робота ведеться.

Незважаючи на труднощі, у 2002-му році знову ж таки простежується тенденція до збільшення русинськомовної книжкової продукції. Видавництва працюють також у напрямку зростання тиражу видань, що в умовах книговидавничої кризи в Україні та відмови фінансування цього напрямку з боку державних структур стає просто героїзмом та подвижництвом свідомої русинської інтелігенції.

Популярним видавничим центром русинської інтелігенції з 1996 року є редакція газети «Християнська родина» (редактор-видавець о. Димитрій (Сидор), яка видається двічі на місяць і на сторінках якої систематично друкуються матеріали з історії краю, проблемні статті, інформації з духовного життя подкарпатських русинів. Окремі сторінки газети присвячені русинській поезії, саме тут вперше побачив світ (у газетному варіанті) віршований роман «Изьянська русалка» талановитого поета старшого покоління Михайла Кеміня. Дозволимо собі дещо з нього процитувати:

Чудувся дуже,
Дорогий муй друже,
Удкы вта береса
Сила у народа?!
Што за файта, прошу,
Вта русинська врода?

Ай и руські пісні
В світі маймиленькі!
Ци одноголосні,
Хоть многоголосні,
Вады они сумменькі,
Авады веселенькі –
Всі они чудесні.
Як небесні хоры:
Милогармоничні,
Глубоколіричні.

.....
Доки жити будеш –
Шуга не забудеш.
Співанку кой чуеш,
З нив поцимборуеш.

Видання віршованого роману М.Кеміня «Изьянська русалка» заплановано у «Видавництві В.Падяка», але постійно відкладається за браком коштів.

На сторінках «Християнської родини» надруковано й багато поезій русинських поетів, таких як Іван Калинич, Михайло Чекан, Мар'яна Нейметі, Юрій Мегела, Анастасія Даліда, Іван Фотул, Юрій Чорі.

Останній, до речі, щойно випустив у видавництві «Елара» окремою книгою поему русинською мовою «И днись голя й завтра голя» [11].

Оповідь ведеться від автора (ліричного героя), який з міста (вароша) запрошений у рідне село Фогораш на весілля. А сама поема – це етнографічний деталізований опис весільного дійства, де кожен ритуал виконує певну функцію, чітко регламентований в уяві русина про вічність і земне щастя. Ліричні авторські замальовки межують тут із русинськими весільними народними піснями. Поема стає справжнім гімном людині-трударю, який живе на цій землі й у ритуал весілля вклав свою філософію. Ось всього декілька рядків із вступу до поеми:

Блудить осінь по толоці,
тихо хаща мліє.
Уд чиненика у боці
Фогораш видніє.
Там мій ряд, мое коріння.
Дуб на двір схyliвся...
Там у марті, у говіня,
я на світ родився.
Вижу цирьков на груночку,
против нії – школа...
Зверли лугоші сорочки,
запах вин довкола.
Палинку женуть з кирині –
як огинь, сливлянка!
Розфасовувуть газдыні
лекарвар по довжанках.
Дись просонцвіт выбивавуть,
лущать кендерицю.
Мож учути, як співавуть:
“Ой, не ходи, Грицю...”
Од суботы до суботы –
цілі дни робота.
Ніколи й пофігльовати
з хлопцём коло плота.
А стемніє – вечориці:
тчуть, прядуть, майструвуть.
Легіні та й удданиці
женяться, свальбувуть.
“Гей-гой! – гудуть гудақы.–
Шіді-ріді-дана!”
Пий, кильтуй, у кого дяка,
з вечора до рана!
Фіглі, сміх... Забав до блуду...
Як не погуляти!
Йду в село...
Я дниська буду
там на свальбі йграти!

Певні здобутки в контексті сучасного русинського Відродження й у приватного «Видавництва В.Падыка». Видавництво започаткувало серію «Ру-

синський співанковий фольклор» (Русинський пісенний фольклор). Відповідають за серію М.Алмашій – член Національної Ліги українських композиторів та В.Падык – кандидат філологічних наук.

Потреба в цьому виданні архівелика. Як слушно зауважує у передмові до першої книги цієї серії М.Алмашій, ми маємо за останнє півстоліття тут багато втрат. Цитую: “У совіцький час (1945-1990) мало што робилося у популяризації русинської народної співанкы. Фольклористы, служачи комуністичнұв ідеології, робили ушитко возможное, обы русинська співанка утратила свою автентичнұсть, робилися великі текстові переробкы, обы русинську співанку назвати украинськов народнов закарпатськов пісньов. Сюды треба уднести зборникы М.Кречка “Закарпатські народні пісні” (Ужгород, 1959), Р.Василенка “Закарпатські народні пісні” (Київ, 1962), М.Кречка и П.Лінтура “Закарпатські пісні та коломийкы” (Ужгород, 1965), И.Сенька “Як зачую коломийку” (Ужгород, 1975).

Сесі зборникы не мож назвати повноцінними з боку научности, историчного реалізму. Як вступні статі, так и фактичний співанковий матеріал оформлений по ідеологічному заказу” [12].

Передавати русинський фольклор засобами української мови – означає нищити фольклор, робити його невпізнаним, нівелювати його особливості. Такі записи обезцінені: фольклор вже не русинський, із елементами асимілятивного характеру, але ніколи й українським не стане!

Першою ластівкою в серії «Русинський співанковий фольклор» стала книга талановитої русинської співачкы, яскравої і неповторної виконавиці русинської балады Віри Баганич. Тут маємо 64 тексти народних пісень, зібраних і впорядкованих співачкою. Це, наприклад, “Під дубиною, під зеленою”, “Під Карпатськыми горами”, “Пльве кача по Тисині”, «Бескидом ишла», «Приснив ми ся сон дивнейкый», «Ой, Боже мой, Боже», “Серед поля груша стойит”, Не спала я сеї ночи”, “Идут коні долиною” тощо.

Всі тексти супроводжуються нотними записами пісень, кожна пісня паспортизована.

У серії «Русинський співанковий фольклор» вже заплановано кілька книг, які представлять світові й Україні нашу русинську співанку в усій її красі. Це русинські смігрантські пісні, церковний спів, всі пісні одного села, русинські катунські (рекрутські) пісні, колядки, колискові пісні, коломийкы тощо.

На жаль, при нульовій фінансовій підтримці з боку держави вже три роки не вдається розпочати випуск русинського календаря-щорічника, натомість, видається “Наш чесько-русинський календар” (укладач В.Падык), який широко представляє і популяризує кращі надбання міжвоєнного періо-

ду, коли русини і чехи були співгромадянами Чехословацької республіки.

Русинська культура тут широко представлена і пропагується через це видання у центральноєвропейському культурному середовищі. Ми вже подали поезії таких літераторів як Василь Сочка-Боржавин, Іван Фотул, Роман Вархол (Львів. обл.), Дюра Папгаргаї (Нові Сад, Югославія), Штефан Сухий (Пряшів, Словаччина).

У літературу приходить молодь. (Це красномовне свідчення про живі процеси в мові). Останнім часом "Видавництво В.Падяка" отримало від молодих перспективних авторів кілька рукописних поетичних збірок.

Було прийнято рішення відкрити редакційну серію для початківців. Вона має назву "Брости" (укр. "пагінци", рос. "ростки"). Серію ведуть к.ф.н. В.Падяк та заслужений учитель України М.Алмашій.

Серію розпочинає книга невідомого ще читачеві поета Володимира Танчинця під назвою "Тямте нас!" ("Пам'ятайте нас!") [13]. Автору вдається не лише функціональна поезія, він демонструє хист до ліричних замальовок, філософських роздумів, гумористичних мініатюр. Йому під силу висловити засобами русинської мови найтонші почуття, емоції, переживання. У читачів ще буде можливість гідно оцінити поетичний таланти автора книги, а ми лише дозволимо собі процитувати його програмний вірш "Тямте нас!" Тут оповідь ведеться від ліричного героя, молодого гімназиста, який став жертвою "чужої" війни і загинув на Красному полі в 1939 році:

Прияв смерть я на Краснум полю
Молоденьким, в сімнадцять годув.
Я душов свойов, люде, молю,
Не забудьте про мою долю!

.....
Як завидите маки черлені –
То є мы, то є наша кровиця,
Мы говориме з вами травицьов,
Теплым вітром и стиглов пшеницьов.

Мы косицями стали на полю,
Мы у Тиси є чистая вода,
Мы – весна, мы – земляца русинська,
Умертвленії діти народа.

И пожити ся нам не судило,
И не вдало ся нич учинити –
Темна нуч нас навхтема покрыла
И на злетови притяла крыла.

У серії "Брости" цими днями вийшла також поетична збілочка "Молитва русина" представника наймолодшої генерації русинських поетів – Романа Пищальника з Мукачева [14]. Автор органічно поєднує минуле і сучасність, прадідівські традиції та звичай осмислено вписує у контекст реалій ХХІ століття. Ліричні замальовки з натури він вдало завер-

шує філософськими роздумами. Ось наприклад, рядки з його програмного вірша "Молитва русина":

Снігом віхола убільоє ми плечі
И трембітов над Карпатами гуде,
По землі русинськѡв Сятий вечѡр,
Хвала Богу, вже двотысячний иде.

У капличці запалю я свічку
Тай помолюся на колінах Творцю
За народ русинськый и за горы вічні,
И за спокій наших праотцюв.

Русинська мова демонструє свою гнучкість, здатність адекватно передати найскладніші поетичні образи світової класики. Йдеться про переклади художньої класики зі світових мов – російської, французької, угорської, словацької, чеської тощо – на русинську мову. У цьому жанрі працюють кілька перекладачів, але найпомітнішого успіху досяг І.Керча, який здійснив переклади з Ярослава Затлоукала, Івана Ольбрахта, Шандора Пететі, менш відомих, таких як Дюла Крудій, Андраш Ш.Бенедек тощо. Ось фрагмент з вірша Я.Затлоукала «Пудкарпаторуськый псалом» у перекладі Славка Слободана (І.Керчі):

Зимлѣ
што чуєш запах смерти
палубо корабля дѣркава
якый за сонцѣм плавлє
Удвандровалых горе є без дна
Двигли ся руки жун и руки габ
коруна сих голодных рук

Зимлѣ
де горы – шіф плахты
а нивы – то долоні
што просят жниво
а поля нежаті
закрывают фатѣл ночи
й чорна звіря тінь
пуд місячным лучом
погыбели иде навстріть

Зимлѣ
што тя уд голода и Бог не захранив
се Божа Мука з жминьков колоскув
в зорницях макув
йдут удпустові босі и голодні
и пуд високов митров сонця
дрімкаво цвітя стрічат їх
поход удчаяный
покорный ги молитва
ги коса острый... [15]

Лексикографічна робота – важливий процес забезпечення та розвитку мови. Після шести десятиліть невизнання русинської мови ця проблема на Закарпатті зрушила з мертвої точки і сьогодні вже маємо значні досягнення. Йдеться про такі словники:

1. М.Алмашій, Д.Поп, о.Димитрій (Сидор). Русинсько-українсько-руський словарь.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2001.- 156 с. [7000 слів].
2. Д.Поп, Д.Поп. Русинський синонімічний словарь из українськыма відповідниками.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2001.- 48 с. [2000 слів].
3. Ю.Чорі. Словарь русинського языка. Т. 1: А-Б-В-Г-Д.- Ужгород, 2001-2002.- 338 с.

Безперечно, озвучена проблема русинського Відродження знаходиться в стані еволюції. Окремі розділи статті мали б бути присвячені й іншим активним носіям русинської мови – Івану Меденци

[16], братам Михайлу та Василю Молнарам [17], Володимирі Фединишинцю [18], а також Михайлу Алмашію, Тамарі Керчі, Івану Фотулу та багатьом іншим. Але охопити всі факти видавничого характеру, перелічити всі книжкові новинки, зупинитися на творчому доробку кожного русинського поета, письменника, перекладача в рамках наукової доповіді не уявляється можливим. Це – завдання окремого дослідження.

Безумовно, сьогоднішнє стрімке зростання русинськомовної книжкової продукції (як і в часи Венеліна – болгарськомовної!) – важливий аргумент і ознака національно-культурного Відродження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Венелин Ю.И. О зародыше новой болгарской литературы// Московский наблюдатель.- 1837.- Ч. 14, кн. 1, сент.- С. 47-95.
2. Венелин Ю.И. О зародыше новой болгарской литературы.- М., 1838.
3. Там же.- С. 50.
4. Мишанич О. “Энциклопедия Подкарпатской Руси” і що за нею?.- К.: Стилюс, 2002.- С. 2.
5. Майборода О.М. Проблема формування нової ідентичності української нації// Стратегія національної консолідації в Україні: пошук моделей міжнаціональної інтеграції.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2000.- С. 17.
6. Там же.- С. 17.
7. Майборода О. Комунисти теж “хочуть жити”. І для цього їм потрібні русини// Форум націй.- 2003.- № 6/13.
8. Свистунов А.Г. Становление межнационального движения на Украине и задачи его развития// Стратегія національної консолідації в Україні...- С. 6.
9. Попеску Й.В. Языковая политика и проекты законов о языках: их соответствие внутреннему законодательству и международным обязательствам Украины в области защиты прав человека и прав национальных меньшинств// Стратегія національної консолідації в Україні...- С. 74-75.
10. Удварі Іштван. Образчики з історії пудкарпатських Русинув. XVIII. столітє: Изглядованя з історії культури и языка.- Ужгород: Удавательство В. Падяка, 2000.- 340 с.
11. Чорі Ю. И днись гоя й завтра гоя: Обрядово-обичаєва посма.- Мукачево: Елара, 2002.- 88 с.
12. Алмашій М. Перша ластовийка Віри// Співає Віра Баганич.- Ужгород, Вид-во В.Падяка, 2001.- С.13.
13. Танчинєць В. Тямте нас!: Стихи.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2002.- 44 с.
14. Пищальник Р. Молитва русина: Стихи.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2002.- 28 с.
15. Затлоукал Я. Земля, Европов зохабєна: Убрані поезії/ В товмачєню Славка Слободана.- Ужгород: ПоліПрінт, 2002.- С. 3-4.
16. Меденци И. Ты прекрасна, Верховино: Вірші.- Мукачево: Карпатська вежа, 2002.- 88 с.
17. Молнар М., Молнар В. Вичурки у вуйны Полані: Етнографічні нариси.- Свалява: Сольво-Прес, 2002.- 40 с.
18. Федынышынець В. Аванте, Авангарде!: Модирні стихи.- Ужгород, 2002.- 52 с.

РЕЗЮМЕ

ПРОБЛЕМЫ, ДОСТИЖЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИЗДАТЕЛЬСКОГО ДЕЛА В ЗАКАРПАТЬЕ В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННОГО РУСИНСКОГО НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО ВОЗРОЖДЕНИЯ

Падяк В.И. (Ужгород)

Статья обращает внимание на многочисленные факты выхода из печати русинскоязычной книжной продукции – сборников поэзии и прозы, русинского фольклора, литературных альманахов-ежегодников, словарей, научных монографий, переводной литературы и т.д. Отмечается, что рост книжного потока происходит в достаточно сложных условиях этноцида и является важным свидетельством национально-культурного Возрождения подкарпатских русинов.

SUMMARY

PROBLEMS, ACHIEVEMENTS AND PERSPECTIVES OF PUBLISHING IN ZACARPATIA IN THE CONTEXT OF MODERN RUSINS' NATIONAL-CULTURAL RENASCENCE

Padyak V.I. (Uzhhorod)

The article draws attention to numerous facts of publishing of Russian-language book production – poetry and prose collections, Rusins' folklore, annual literary miscellany, dictionaries, science monographs, translations and so on. It is observed that increasing of published books takes place in the complicated circumstances of ethnocide and is the evidence of Renaissance of Subcarpathian Rusins.